

4.5 Programma 2008/2009

Regionale ontwikkelkringen voor PO, Speciaal onderwijs en VMBO

- startconferenties voor informatie, beraad en afstemming op de programmajijn Jong geleerd, oud gedaan, met CentiQ-partners en onderwijs; budgetbepaling
- netwerken van scholen organiseren, contracten afsluiten en schoolportretten op basis van nulmetingen opstellen
- uitvoeringsplannen per netwerk, tijdpad, participanten; wat, hoe, resultaat, tijdpad, voorwaarden; haalbaarheid
- ontwerpen kernprogramma per onderwijstype, leerlingenpopulatie, met leerdoelen en leerlijnen
- op basis van contextanalyse onderwijsactiviteiten plannen, uitvoeren en evalueren/toetsen; innoverende didactiek, games, musea, gastsprekers, etc.
- uitkomsten leermiddelenanalyse per sector, checklist, en aanbevelingen uitgevers
- revisie leermiddelen waar gewenst
- vakdidactisch onderzoek; evaluatie-effecten onder jongeren en kansen voor implementatie
- handreikingen en voorbeelden voor overdracht naar resonansgroepen
- integratie in schoolvisie en kwaliteitszorg
- werksessies voor uitwisseling naar andere scholen
- case studies: beschrijven van opbrengsten naar proces en product
- publiciteit in vakbladen en media; centrale website
- in voorbereiding financiële educatie handboek/bronnenboek

Landelijke conferenties in mei en november 2009

- uitwisselen van praktijkervaring en effecten
- actieve participatie van jongeren
- presenteren case studies
- leermiddelenmarkt en workshops
- podiumdebat over vervolgstappen
- inspirerende ervaringen van elders
- leermiddelenmagazine financiële educatie (SLO)

www.leermiddelenplein.nl

SLO oktober 2008

Financiële educatie in het onderwijs

1 Waarom aandacht voor financiële educatie?

Veel burgers hebben moeite met het voeren van een gezonde financiële huishouding. Ook – misschien wel: vooral ook - jonge burgers. Torenhoge telefoonrekeningen. Ongebreideld gebruik maken van creditcards. Rood staan, op afbetaling kopen, geld lenen en aankloppen bij de schuldhulpverlening. Bekend is nu ook het ongeremd lenen via de studentenleningen. Het wordt jongeren ook behoorlijk gemakkelijk gemaakt. Ze leven vaak in een wereld waar alles is en alles ook 'moet' zijn. Er is onder diverse groepen jongeren onvoldoende zicht op de waarde van geld ten opzichte van werk. De noodzaak om aandacht te besteden aan financiële educatie wordt des te groter door de huidige financiële crisis. Want gebrekkige financiële kennis en bewustzijn worden steeds meer gezien als een van de oorzaken van de huidige financiële crisis.

2 Wat is het doel?

Onder de werktitel *CentiQ, wijzer in geldzaken*¹ hebben organisaties uit de financiële sector, de overheid, voorlichting- en consumentenorganisaties en de wetenschap, in 2006 een convenant gesloten om te werken aan financiële educatie. Samen ontwikkelen zij programma's en projecten, met als doel de *financiële kennis en vaardigheden van de consument te verbeteren en een actieve houding te stimuleren, zodat consumenten bewuste financiële keuzes kunnen maken*. Bij financieel inzicht gaat het dus om kennis, inzicht en vaardigheden, maar ook om de ontwikkeling van motivatie, bewustzijn en verantwoordelijkheid. Kort gezegd: het doel is financieel competente en verantwoordelijke burgers.

Een onderdeel van het *Actieplan Wijzer in geldzaken* is het programma 'Jong geleerd is oud gedaan'. De centrale doelstellingen van dit programma zijn dat financieel inzicht en financiële vaardigheden:

- tussen 2008-2013 zijn benoemd en ingebed in het basis-, voortgezet en beroepsonderwijs;
- tussen 2010-2013 geïntegreerd zijn in bestaande vakken, leermethodes en leermiddelen;
- op een structurele, aansprekende en praktische manier worden geleerd aan leerlingen.

¹ CentiQ, wijzer in geldzaken. CentiQ, Ministerie van Financiën 2008. Den Haag.

3

Welke rol is weggelegd voor het onderwijs?

Het curriculum van het Nederlandse basis- en voortgezet onderwijs is overvol, maar verandert ook van karakter. Zo wordt het onderwijs in toenemende mate geadresseerd voor allerhande maatschappelijke vraagstukken. Feit is nu eenmaal dat het onderwijs een gestructureerde infrastructuur biedt om alle jonge burgers te bereiken en daarmee een belangrijke socialiserende functie kan vervullen.

Daarom lijkt het onderwijs de aangewezen route op weg naar meer financiële competentie. Belangrijk is dan natuurlijk de vraag wie verantwoordelijk is voor de financiële opvoeding. Want de school kan niet *alle* buitenschoolse, maatschappelijke, politieke vraagstukken compenseren. Maatschappelijke thema's krijgen in het onderwijs vaak een plek in de vorm van *educaties*. Hierbij gaat het eigenlijk over *vorming*, over houding- en gedragsontwikkeling, over bewustzijn, attitudes, handelingsbekwaamheid en solidariteit. Kennis en inzicht spelen in dit opzicht een ondersteunende rol. De consequentie van de keuze voor een educatie, is scholen zelf de ruimte hebben om te kiezen of zij financiële educatie een plek geven in hun curriculum.

Naast de school zijn twee andere invloedsferen van belang voor financieel inzicht van jongeren: ouders en peers. CentiQ tracht in 'Jong geleerd is oud gedaan' jongerencommunicatie en financiële opvoeding op elkaar af te stemmen. Het beleid is erop gericht de activiteiten in de verschillende arena's op een creatieve manier met elkaar te verbinden. Waar mogelijk wordt de verbinding gezocht met de thuis- en/ of schoolsituatie.

Kinderen die van hun ouders hebben geleerd met geld om te gaan, zijn in de hogere groepen van de basisschool en de lagere groepen van het voortgezet onderwijs meer geneigd te sparen en hebben meer het gevoel de geldzaken onder controle te hebben.

4

Hoe wordt dit aangepakt?

Een belangrijke leerplanvraag is hoe je educaties in het schoolprogramma kunt integreren. Dat kan in de les, binnen de bestaande schoolvakken, of als vakoverstijgend project. Maar ook buiten de les om, als een buitenschoolse activiteit. Voor veel leraren is ook de vraag van belang of het thema in het schoolboek is opgenomen. En of er extra inspanningen van hen worden verwacht. Verder worden de mogelijkheden om aandacht te besteden aan financiële educatie voor een belangrijk deel bepaald door de beschikbare tijd, de benodigde voorbereiding, de beschikbaarheid en bruikbaarheid van lesmateriaal, de professionaliteit van de docenten en of het past in de jaarplanning.

Om financiële educatie een solide en duurzame positie in het onderwijs te geven, is een serie acties noodzakelijk, te verdelen in vier kerntaken:

4.1 Informeren en motiveren

Scholen, schoolleidingen en leerkrachten, moeten bereid gevonden worden tijd en aandacht te geven financiële educatie. Dus: bij herhaling informeren, motiveren, enthousiasmeren. Een van de middelen: een publieksversie van de Basisvisie financiële educatie, dat een leerplankader aanreikt voor en informatie geeft over het waarom, het wat en het hoe van financiële educatie.

4.2 Doelen en inhouden

Het leerplankader definieert de algemene doelen van financiële educatie en omschrijft minimale leerdoelen voor leerlingen van alle onderwijssectoren. Het gaat om het 'kunnen en kennen' op schooloverstijgend niveau. Cruciaal is brede instemming van de onderwijspraktijk met de doelstellingen.

Op het niveau van de school maakt men eigen keuzen voor doelen, leerinhouden, didactiek en toetsing. Van belang zijn doorgaande leerlijnen als een planmatige uitwerking van het schoolbeleid.

Op microniveau gaat het om het realiseren van lesdoelen in de klas, afgeleid van het leerplankader per sector: om datgene wat leerlingen moeten weten, kunnen en willen. Een effectieve aanpak kan niet zonder een competente leerkracht en uitontwikkeld materiaal.

4.3 Aanpak kiezen en uitvoeren

Het NIBUD en een aantal banken hebben al lesmateriaal voor financiële educatie ontwikkeld. Het is van belang dat deze leermiddelen worden geïnventariseerd en beschreven. Via het SLO leermiddelenplein zijn de leermiddelen toegankelijk voor alle onderwijssectoren. Voorts is het van belang dat er gewerkt wordt aan een analysemodel financiële educatie op basis van het leerplankader voor het analyseren van een selectie van in de praktijk gebruikte leermiddelen. Met als uitkomst aanbevelingen voor inhoudelijke en didactische aspecten in bestaand en nieuw onderwijsmateriaal van educatieve uitgeverij en producenten van aanvullend educatief materiaal. Het indien gewenst aanvullend ontwerpen en toetsen van nieuw leermiddelen geschiedt mede op basis van een in 2008 uitgegeven checklist.

Het vergroten van aandacht en betrokkenheid voor financiële educatie kan door games, musea, gastsprekers, debat en dialoog en andere vernieuwende vormen van didactiek. Qua implementatie richt de aandacht zich op samenwerking tussen scholen, bijvoorbeeld in de vorm van regionale pilots en regelmatige werkconferenties voor uitwisseling en kennis delen. Ook dient er aandacht te zijn voor scholing, training, het aanreiken van voorbeelden van good practices, handreikingen, een centrale CentiQ website, een databank met toetsen.

In de vorm van case studies worden good practices verzameld. Inhoudelijke en didactische deskundigheid bij materiaalontwikkelaars en docenten dienen verder te worden ontwikkeld. Het voornemen is een handboek uit te brengen voor alle sectoren met niet alleen doel, inhoud en verwijzing naar leermiddelen, maar met het accent op praktische uitwerkingen in diverse vormen die zich hebben bewezen en de gewenste leeropbrengsten realiseren.

De gewenste verankering in het reguliere onderwijs vraagt nadere aandacht. Voor de kerndoelen van het funderend onderwijs geldt dat het ministerie van OCW zeker geen nieuwe inhouden zal willen toevoegen aan de volgende generatie kerndoelen in 2011. Het onderwijs wordt al overvraagd en nog meer claims honoreren zal het curriculum onder druk zetten en fragmenteren. Wanneer samenleving, onderwijspraktijk, overheid en de PO- en VO-raad, ervan overtuigd zijn dat financieel competent niet zonder onderwijs kan, is er sprake van een niet te verwaarlozen maatschappelijke en pedagogische opdracht voor de school, waarbij financiële educatie te vergelijken is met actief burgerschap en sociale integratie. Dit is vergelijkbaar met het Nationaal Curriculum in Engeland en Schotland.

Het meerjarenproject voor financiële educatie zal daartoe het fundament moeten leggen.

Ten slotte zal begin 2009 een gerichte en gedoseerde campagne naar scholen nodig zijn, in combinatie met het in januari 2009 aanbieden van het Leerplankader en de officiële start van het onderwijsproject.

Gezamenlijk met stakeholders en de onderwijspraktijk dient een haalbaarheidstraject te worden uitgezet, afgestemd op de mogelijkheden en behoeften van de schoolteams. Dit traject vormt een onderdeel van de uit te voeren pilot waarin voor de bovenbouw VMBO wordt nagegaan welke leerlingenprestaties, onder welke voorwaarden, en met welke inzet zijn te realiseren. De pilot combineert ontwikkeling en onderzoek en zal informatie moeten opleveren over de effecten van de leermiddelen, competenties van leerkrachten, kwaliteitszorg van de school en perspectieven voor implementatie.

4.4 Toetsen en evalueren

Hoe weten we of we bereikt hebben wat we wilden bereiken? Evaluatieonderzoek is absoluut nodig, zowel naar de effecten van activiteiten en producten op de leerlingenprestaties, als onderzoek naar de organisatieprocessen. Diverse vormen van evaluatie zijn wenselijk. Speciale aandacht verdient het evalueren van de mate van verankering van educaties in onderwijsprogramma's van scholen en onderzoek naar de effecten van financiële educatie in termen van houding- en gedragsontwikkeling bij de leerlingen.